

NATO-GUIDEN

3. UTGAVE

**HVA ER NATO? - NATOS HISTORIE - NATO I DAG
KRIG OG FRED, OPPRUSTNING OG FORSVAR
HVEM ER NATO TIL FOR? TRENGS NATO I DAG
OG HVA ER ALTERNATIVENE?**

**UTGITT AV
STOPP NATO**

Innhold

Hva er NATO	4
Norges vei inn i NATO	5
NATOs program	9
Hvordan er NATO bygget opp	11
Kriger	19
NATO i dag	24
NATOs verktøykasse	26
NATO i nordområdene	27
Krig og fred - opprustning og forsvar	31
Militæret og NATO - klima og miljø	33
Hva kan gjøres	35
Argumenter	37
Spørsmål til diskusjon	40
Engasjer deg	40
Referanser og kilder	42

Om heftet

Er NATO så snille som de selv sier? Hvem er NATO til for? Trengs NATO i dag?

Heftet kan leses av enkeltpersoner eller diskuteres i grupper (studiesirkel). Kontakt gjerne Stopp NATO (epost: kontakt@stoppnato.no) hvis det er ønskelig å få en innleder som kan hjelpe med å skaffe tilleggsinformasjon.

Den internasjonale situasjonen endres stadig. Det gjelder også forhold i enkelte NATO-land, NATO-samarbeidet og hvilke militære operasjoner NATO samlet eller delvis engasjerer seg i. Det oppfordres til å lese heftet med åpent syn i lys av endringer som finner sted.

Heftet er redigert og forfattet av organisasjonen «Stopp NATO». I denne utgaven har Geir Hem og Jesper Lidi Vestavik vært med i redaksjonen.

Dette er tredje utgave av NATO-guiden. En tidligere og lengre utgave av «NATO-guiden» finner du her: <https://stoppnato.no/wp-content/uploads/2021/07/Nato-guiden2-nett.pdf>

Kildehenvisninger er samlet bakerst i heftet. Grafikk på bakside er fra Rødts aksjonsdag mot NATO. Andre bilder er fra Wikileaks, Wikimedia Commons og Pixabay. Hvis eier og lisens av bildet ikke blir oppgitt, betyr det at bildet er offentlig eie.

ISBN 978-82-692008-4-3 (rev. utg.) (Trykt)

ISBN 978-82-692008-5-0 (rev. utg.) (E-bok)

Trykk: Webergs Printshop

Mars 2024

Hva er NATO?

NATO er en forkortelse for «North Atlantic Treaty Organization». Navnet sier at det fra starten var en nordatlantisk allianse, men likevel var Italia medlem fra starten.

NATO har senere blitt utvidet med flere land som ikke ligger ved Nord-Atlanteren. NATO ble opprettet i Washington, D.C. i USA 4. april 1949. Opprettelsen skjedde i sammenheng med stormaktenes kamp om posisjoner, kontroll og omfordeling etter krigen. Etter verdenskrigen skulle båndene mellom Europa og USA styrkes. 22. januar 1948 holdt den britiske utenriksminister Ernest Bevin en tale i det britiske Underhuset hvor han lanserte ideen om vesteuropeisk samarbeid for å møte den påståtte trusselen fra Sovjetunionen. Som Hastings Lionel Ismay, NATOs første generalsekretær, sa om hensikten: «Holde russerne ute, amerikanere inne og tyskerne nede».

Ved dannelsen i 1949 besto NATO av 12 land - 10 i Europa i tillegg til USA og Canada. Etter Vest-Tyskland inntreden i NATO blei den sovjetisk-dominerte Warszawapakten opprettet 1955. Den ble sett på som en motvekt mot NATO.

Bilde fra NATOs mediearkiv

Norges vei inn i NATO

Det hadde vært betydelig støtte i Norge til nøytralitetspolitikken fram til 9. april 1940. Etter verdenskrigen var det en viss tilslutning til tanken om en nordisk forsvarsallianse. Men landene var uenige om å binde seg til stormakter.

"Vår første tanke var naturligvis å henvende oss til våre naboer og venner i Nord-Europa for å se hva vi tre sammen kunne gjøre. Slik nordmenn så det, ville den beste løsningen være en skandinavisk regional pakt under FN-charteret, på en eller annen måte tilknyttet de store vestlige demokratiene, som vi er nært knyttet til økonomisk, kulturelt og ideologisk. Ettersom vi imidlertid ikke var helt enige om grunnlaget for en slik skandinavisk forsvarsunion og nødvendigheten av å etablere solidaritet med en bredere og sterkere regional forsvarsgruppe, var den logiske løsningen for Norge å slutte seg til den nordatlantiske pakten.»

Fra utenriksminister Halvard Lange tale ved norsk signering av Atlanterhavspakten 4. april 1949.

Et tidlig vedtak i Norge som uttrykte støtte for en vestlig allianse (NATO) ble gjort av Oslo Arbeiderpartis representantskap 3. februar 1948. Arbeiderpartiets landsmøte 17. til 20. februar i 1949 gav så sin tilslutning. Noen av mindretallets argumenter kjenner vi igjen fra dagens debatt:

Olav Oksvik sa under debatten :

«Det avgjørende er at hvis vi går inn i Atlanterhavspakten, så går vi inn i en militær organisasjon hvor vi visstnok kan få et eller annet tilsagn om sikkerhet, men vi vil ikke ha noe herredømme over hvilke konflikter vi kan bli trukket bort i.»

Kaare Fostervoll sa dette:

«Følgen av Amerikas og Englands sikkerhetspolitikk er at Sovjet føler seg innringet. Ringen er sluttet fra Persia, Tyrkia og Hellas. Videre over Storbritannia til Island og Grønland. Når nå også Norge kommer med, så kjennes det av Sovjet selvsagt som innringning.»

3. mars 1949 fikk Stortinget i et lukket møte for første gang anledning til å debattere spørsmålet om Atlanterhavspakten. Innstillingen fra komiteen lød: «*Stortinget er enig i at Norge søker samarbeid med de vestlige demokratier på det forsvarspolitiske område, og at vi om mulig søker å komme med i de forberedende drøftelser om en freds- og forsvarspakt mellom landene ved det nordlige Atlanterhav (Atlanterhavspakten).*» Mot 13 stemmer ble det vedtatt at Norge skulle være medlem i NATO.

Selvpålagte restriksjoner

Selv om Norge sluttet seg til NATO, ble det tatt noen vesentlige reservasjoner. I 1949 sa Norge nei til utenlandske baser i Norge i fredstid. Senere er det også lagt restriksjoner knyttet til lagring og transport av atomvåpen i Norge, og restriksjoner for militære aktiviteter nær russisk grense på land, til havs og i lufta (øst for 24. lengdegrad). I dag mener mange at disse restriksjonene gradvis forlates – se senere avsnitt om «En vesentlig endring i basepolitikken».

Norsk oppslutning om NATOs atompolitikk

I 1957 ble det etablert ordninger der atomvåpen ble integrert i allierte (NATO) lands styrker, det vil si at amerikanske atomvåpen ble utplassert i flere NATO-land i Europa. I det store og hele har Norge sluttet lojalt opp om NATOs atomvåpenstrategier og hele tiden akseptert NATOs avhengighet av atomvåpenenes «avskrekkende effekt». Dette skjedde til tross for vedtatt reservasjon mot å lagre atomvåpen i Norge.

NATO-motstand

Før påske i 1958 ble det utarbeidet et opprop mot NATO med krav om at Norge måtte legge ned veto imot atomopprustningen i NATOs råd. Over halvparten av Arbeiderpartiets stortingsgruppe ga sin tilslutning til protestene. Det gjorde også fagforeninger som representerte ca. 300 000, over halvparten, av LOs medlemmer. NATO-motstanden fikk et oppsving utover 1960-tallet. USAs krigføring i Vietnam bidro sterkt. NATO-motstanden var stor i ulike politiske miljøer.

Du kan lese mer om NATOs historie i et eget hefte. (<https://stoppnato.no/wp-content/uploads/2020/06/natos-historie-nato-guide.pdf>)

NATO som et redskap mot venstrekrefter

Ikke alle NATO-land hadde noe formelt demokrati da NATO ble stiftet. Diktaturstaten Portugal var blant NATOs 12 opprinnelige medlemsland. I perioden fra 1949 til fascistdiktaturet falt i 1974 var demokratisering av Portugal ikke på NATOs agenda. Det ble ikke fremmet noe krav om at Portugal, England og Frankrike skulle gi slipp på sine kolonier, som landene førte krig for å beholde. Tyrkia var medlem selv etter militærkuppet i 1980, og med svært begrensede demokratiske rettigheter i dag.

Hellas ble medlem av NATO i 1952. Der bidro NATO aktivt til å fjerne den folkevalgte regjeringen. I april 1967 ble et fascistisk kupp gjennomført med CIA i en sentral rolle. Den amerikanske 6. flåte ankret opp utenfor havna i Athen straks før kuppet. Demokratiet i Hellas ble avskaffet etter en NATO-plan som het Prometheus, og ble et diktaturstyre fram til 1974.

Liknende planer ble laget for andre NATO-land. I Norge fantes såkalte «Stay Behind»-grupper. På 1970-tallet ble det i Norge gjennomført en rekke øvelser rettet mot indre fiender. Øvelsene «Good Heart», «Firm Sand», og «Wintex -73» var alle stabsøvelser i NATO-regi. På denne tiden hadde avisa Klassekampen avslørt hemmelige NATO-telegrammer som dokumenterte at militæret drev øvelser rettet mot 'indre opposisjon' - organisasjoner på venstresiden eller fagorganiserte ved nøkkelbedrifter.

NATO vokser

Utvidelser østover i Europa

Etter at Warszawapakten ble oppløst i 1991 utvidet NATO etter hvert sine gamle rammer ved å innlemme mange tidligere østblokkland i alliansen. USAs utenriksminister (1989-1992) James Baker sa at NATO ikke skulle utvide seg

østover. Det var en del av en rekke forsikringer om sovjetisk sikkerhet gitt av vestlige ledere til Gorbatsjov og andre sovjetiske embetsmenn gjennom hele prosessen med tysk forening i 1990 og fram til 1991.

Her er håndskriften til Stepanov-Mamaladze etter et møte mellom utenriksministre fra øst og vest 12. februar 1990.

Mamaladze var sentral i Sovjetunionens delegasjon:

«Og hvis et forent Tyskland forblir i NATO, bør vi ta vare på ikke-utvidelse av dens jurisdiksjon mot øst.»

A handwritten note in Russian ink on a piece of paper. The text is written in cursive and reads: "НATO, то надо иметь во главе". There are some additional scribbles and corrections around the main text.

Kilde: USAs National Security Archive, dokumenter frigitt 12.12.2017.

1999 ble likevel starten på en stor NATO-utvidelse. De tidligere Warszawapaktlandene Polen, Tsjekkia, Ungarn blei opptatt som medlemmer. I 2004 fulgte Bulgaria, Estland, Latvia, Litauen, Romania, Slovakia og Slovenia etter. I 2008 vedtok NATOs toppmøte at Georgia og Ukraina «vil bli medlemmer» senere.

Utvider sitt virkeområde

Etter Sovjetunionens sammenbrudd ble NATOs virkeområde sterkt utvidet. «Out-of-area» ble innført i 1991. Det er NATO-sjargong for rett til militære operasjoner utenfor medlemslandenes territorium – på hele jorda.

NATOs første «out-of-area»-operasjon startet i Bosnia i 1992, og varte til 1995. I Kosovo i 1999 ble den første «out-of-area» - operasjonen uten FN-vedtak gjennomført. Norge har flere ganger deltatt i «out-of area»-kriger.

12. september 2001 besluttet NATO å bruke artikkel 5 i programmet etter 11. september-angrepene mot USA. Dette skjedde også «out-of-area», i Afghanistan, selv om landet selv ikke hadde angrepet USA eller andre NATO-land.

Mange har stilt spørsmål om hvilket mandat NATO har hatt til å påta seg en utvidet rolle i verden. Flere ser det i sammenheng med den sentrale rollen som USA spiller i NATO.

NATOs program

Programmet står i noe som heter «Den nordatlantiske traktat», som også kalles for Atlanterhavspakten. Traktaten handler ikke bare om det militære, men også politisk samarbeid. Selve programmet er ikke så langt. Det har bare 14 punkter (kalt artikler). I starten av programmet sies det at NATO-landene skal stå sammen om å ha noe de kaller et kollektivt forsvar. For å få det til vil landene støtte hverandre og ha mye politisk og økonomisk samarbeid.

En for alle, alle for en

Det viktigste punktet i programmet er artikkel 5. Det kalles ofte «en for alle, alle for en». Dette punktet kan brukes for å sette i gang kriger. *«Partene er enige om at et væpnet angrep mot én eller flere av dem i Europa eller Nord-Amerika skal betraktes som et angrep mot dem alle, og er følgelig blitt enige om at hvis et slikt væpnet angrep finner sted, vil hver av dem under utøvelsen av retten til individuelt eller kollektivt selvforsvar, [...] bistå den eller de angrepne parter ved enkeltvis og i samråd med de andre parter straks å ta slike skritt som den anser for nødvendig, derunder bruk av væpnet makt, for å gjenopprette det nordatlantiske områdets sikkerhet . . .»*

Merk at det er opp til hvert enkelt land å avgjøre om de faktisk vil stille opp - ut i fra det de selv «anser for nødvendig».

NATO har stor makt

NATOs program punkt syv og åtte viser til at NATO-landene skal forholde seg til FN og vedtak derfra. Samtidig sier programmet at hvert land «forplikter seg til ikke å inngå noen internasjonal avtale i strid med denne traktat». En kan dermed si at NATO ser på seg selv som overordnet. I praksis har det blitt gjennomført NATO-aksjoner også uten FN-vedtak.

Programmet handler også om måten NATO skal ta opp saker på. Dette skal skje gjennom et råd hvor alle landene skal være med.

Det er USA som i praksis har politisk og administrativ kontroll i NATO. NATOs arkiver oppbevares i USA.

Hele teksten i Atlanterhavspakten kan leses her:

<https://www.folkogforsvar.no/leksikon/appendiks-ix-atlanterhavspakten/>

NATOs strategier

I tillegg til det formelle programmet i «traktaten» så vedtar NATO med jevne mellomrom noe de kaller «strategiske konsepter». Det er planer for hva de kan gjøre. Det siste «strategiske konseptet» ble vedtatt i 2022. Der erklæres Russland og Kina åpent som NATOs rivaler. «*Den russiske føderasjonen er den mest signifikante og direkte trusselen mot de alliertes sikkerhet og mot fred og stabilitet i det euro-atlantiske området*».

«*Folkerepublikken Kinas erklærte ambisjoner og undergravende politikk utfordrer våre interesser, sikkerhet og verdier*». Det vises også til at Kinas vekst utgjør en «*trussel mot euro-atlantisk sikkerhet*».

I sin strategi forsikret NATO også om sin fortsatte tilstedeværelse i Midtøsten, Nord-Afrika og Sahel-regionen, og de åpner for mer engasjement rundt Indo-Stillehavet.

Krisehåndtering

NATOs strategi er basert på både å kunne gripe inn når et land er angrepet eller truet etter artikkel 5, men også for å kunne håndtere såkalte krisesituasjoner.

I NATO-strategien heter det: «*NATO vil derfor engasjere seg, der det er mulig og når det er nødvendig, for å forhindre kriser, håndtere kriser, stabilisere situasjoner etter konflikt og støtte gjenoppbygging*».

Det er opp til NATO selv å bestemme hvor det er «kriser» og hva som er nødvendig for å «stabilisere» - både når det gjelder krisehåndtering og «out-of-area»-operasjoner.

Hvordan er NATO bygget opp?

NATO har mange ansatte og mange politiske og militære representanter. De fatter beslutninger om hvordan NATO skal utvikles og om konkrete militære operasjoner. NATOs hovedkvarter ligger i Brussel.

NATO har svært få faste militære styrker selv. Når NATO-rådet vedtar å starte en operasjon, bidrar medlemslandene med militære styrker.

Det nordatlantiske råd er det viktigste politiske beslutningsorganet i NATO. Alle medlemslandene er med der. De møtes regelmessig eller når behovet oppstår. Det ledes av generalsekretæren.

NATO har også et eget råd for atomvåpen. Den Kjernefysiske Planleggingsgruppen (Nuclear Planning Group, NPG) har samme myndighet som det Nordatlantiske råd med hensyn til kjernepolitiske spørsmål.

Militærkomiteen og kommandosentraler

«Militærkomiteen» består av forsvarssjefene i NATOs medlemsland. NATO har flere kommandosentre for ulike operative områder og ulike militære områder og kapasiteter. Kommandosenteret i Nordfolk i USA vil fungere som NATOs kommandosenter overfor Norge.

En NATO-base i Norge spiller en sentral rolle. Basen kalles «Joint Warfare Centre» (JWC) og ligger på Jåttå i Stavanger. Der er det fast stasjonert mellom 200-300 militære fra ulike NATO-land. Oppgaven er å trene, koordinere og legge til rette for 'effektivitet' i NATOs operasjoner.

Response force

«NATO Response Force» (NRF) er en såkalt hurtig reaksjonsstyrke for å støtte NATO-oppgavene etter behov. NRF er basert på faste og roterende (som byttes ut) militære tropper. Medlemmer forplikter seg til å gjennomføre treningsprogrammer. Dette er en av grunnene for store militærøvelser og plassering av NATO-lands

militære styrker i ulike land i perioder. NRF er en del av NATOs virkemidler for å sikre sine samordnede aksjoner («Joint Task Force»), med mål om å kunne være fullt aktive innen 30 dager.

Generalsekretæren

Generalsekretæren er ansvarlig for å styre prosessen med konsultasjoner og beslutninger i alliansen og sørge for at beslutninger blir utført. Generalsekretæren er også NATOs talsperson og samordner meningene til de nasjonale delegasjonene.

Medlemmer

I 1949 var det 12 medlemmer. USA tok initiativet til opprettelsen av NATO, og Norge ble med fra starten. Artikkel 10 sier at NATO kan akseptere flere medlemmer så lenge de er i Europa og at alle medlemmene er enige om det.

I mars 2024 har NATO 32 medlemsland inkludert Finland og Sverige. Land som Ukraina og Georgia har blitt ønsket velkommen i NATO, men her er det ikke enighet om betingelser og forutsetninger.

Det er en viss grad av fleksibilitet i NATO som gjør at medlemmene kan velge hvordan de deltar. Island og Frankrike er eksempler på dette. Da Island undertegnet traktaten i 1949, hadde det ikke – og har fortsatt ikke – væpnede styrker. I 1966 bestemte president Charles de Gaulle seg for å trekke Frankrike fra NATOs militære struktur, men landet ble igjen fullt integrert etter noen år.

Kartet viser medlemmer
i Europa - i tillegg kommer
USA og Canada.

Venner

Omkring 40 ikke-medlemsland samarbeider med NATO som «partnere», og mange av disse bidrar til NATO-ledede operasjoner og oppdrag. Samarbeidet er ikke begrenset til Nord-Atlanteren, men omfatter land rundt om i verden. NATO har flere regionale partnerrammeverk: Euro-AtlanticPartnership, NATO's Mediterranean Dialogue, Istanbul Cooperation Initiative (ICI). Merk at Israel deltar som NATO-partner gjennom NATO's Mediterranean Dialogue.

Noen land, som ikke kommer inn under disse rammeverkene, er med i noe som heter «Partners Across the Globe». Her deltar Australia, Colombia, Irak, Japan, Sør-Korea, Mongolia, New Zealand og Pakistan. NATO har også møter med internasjonale organisasjoner blant annet «Den afrikanske unionen», EU, FN og «Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa» (OSSE).

Toppmøter i NATO

Hvert år har NATO såkalte «toppmøter». Der møtes statslederne og ministre fra alle medlemslandene. På toppmøtene vedtar de nye planer, strategier, prioriteringer og endringer i NATOs strukturer.

Avgjørelser og konsultasjoner

En NATO-avgjørelse skal tas ved enighet (konsensus). Likevel uttrykkes NATOs syn en del ganger av generalsekretæren, eller av USAs president, uten at saken er formelt behandlet. Ofte blir saker indirekte støttet av NATO, siden de kvier seg for å protestere mot noe som et medlemsland gjør. Et godt eksempel på det er NATO-landet Tyrkias angrep mot Syria og overgrep mot kurdere.

Operasjoner og oppdrag

Omtrent 20 000 militære personell er (2021-2022) engasjert i NATO-operasjoner og oppdrag verden over. Dette inkluderer ca 4000 i Kosovo og ca 600 i Irak. I 2022 hadde NATO 4 stående «maritime grupper» bestående av 110 krigs- og støtteskip.

Fler land bidrar også med militært personell til såkalt «kapasitetsbygging» og treningsentre.

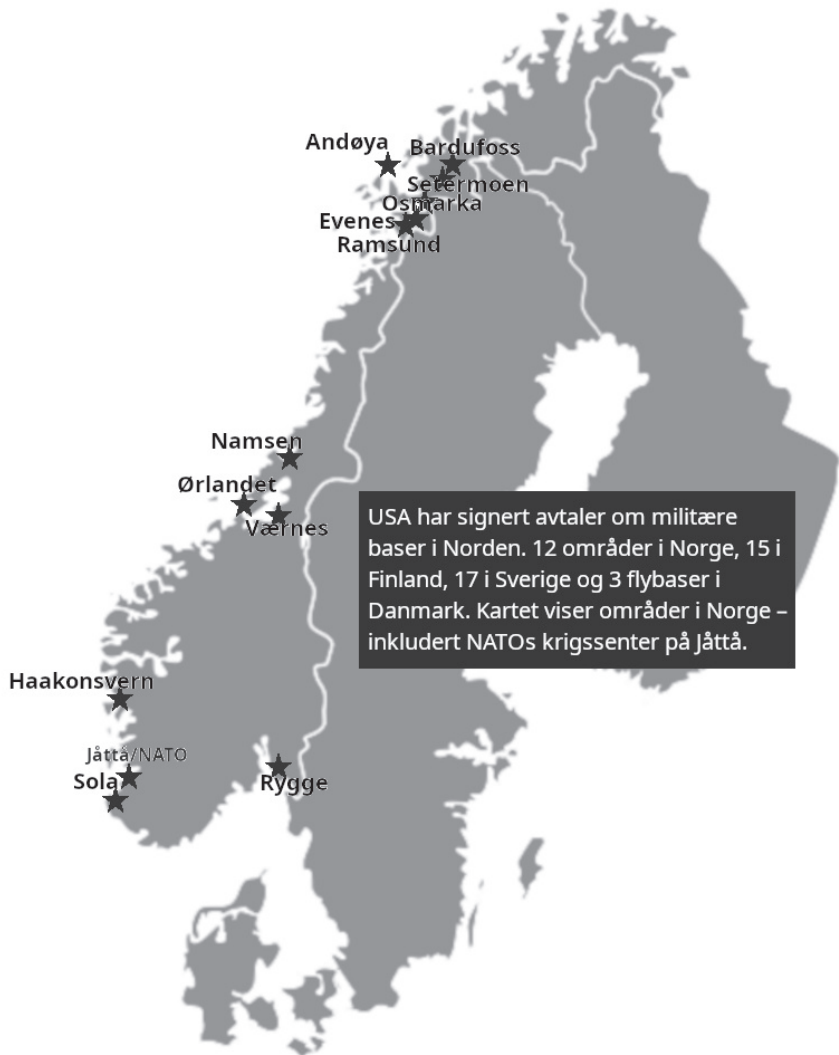
NATO-land deltar, med soldater, utstyr og våpen, i alt fra direkte krigføring til støtte i etterretningsoppdrag og sjø- og fly-overvåking. Mye utstyr, våpensystemer og personell plasseres også rundt i verden, som avskrekking overfor land og grupper, som NATO definerer som sine fiender. I det siste har det vært stor vekst i opprettelse og utplassering av kampklare enheter i Øst-Europa. NATO har vedtatt opptrappingsplaner for Polen, Baltikum og Nord-Atlanteren/Arktis. NATOs 'hurtigreaksjons-styrke' har samlet bestått av 40 000 soldater, men planlegges økt til over 300 000.

Militær opprustning og mange baser

NATO har noen stående styrker. Disse inkluderer NATOs stående maritime styrker, som er klare til å aksjonere når de blir bedt om det. I tillegg har NATO et integrert luftvernssystem for å beskytte mot luftangrep. NATO utfører også flere såkalte luftpolitiooppdrag. Som en del av slike oppdrag patruljerer NATOs jagerfly luftrommet til medlemmer som ikke har egne jagerfly. De flyr 24/7, 365 dager i året.

NATO legger vekt på å bygge opp kapasiteter for at 'alle land hver for seg, og sammen, kan være sterke og kampklare'. Det kan bety å samordne kommandostrukturer, å bygge ut infrastruktur og å benytte felles teknologi og dataovervåking. I det siste har NATO også besluttet at «verdensrommet er et operasjonelt område for NATO». Nylig har NATO lagt vekt på såkalt «byrdefordeling». Det er et annet ord for at alle landene skal øke sine utgifter til militæret.

NATO utnytter medlemslandenes baser og soldater. USA har over 700 militære baser rundt om i verden i mer enn 70 land og over 150 000 militære personell i mer enn 150 land.

Atomvåpen

På møtet på NATOs 70-årsmarkering 4. desember 2019 vedtok NATO at «*NATO vil forbli en atomvåpenallianse*», og de bestemte å «*styrke vår evne til å avskrekke og forsvare med en passende blanding av kjernefysiske, konvensjonelle og missilforsvaresevner, som vi fortsetter å tilpasse*».

På toppmøtet i juni 2021 bekreftet NATO sitt fokus på å ha en «*kjernefysisk avskrekkende holdning*» og sier også at NATO er avhengig av at USAs atomvåpen blir utplassert i Europa, samt at nasjonale styrker og infrastruktur i de enkelte NATO-land er en forutsetning for dette og at NATO-medlemmer må legge forholdene til rette.

Det er fem land i Europa (2021) som er vertskap for bombene som USA har utplassert i Europa. De fem landene er Nederland, Belgia, Tyskland, Italia og Tyrkia. Amerikanske myndigheter har aldri offisielt bekreftet hvor de lagrer atomvåpen. Frankrike og Storbritannia er selv atommakter.

NATO har vedtatt at de kan være førstebruker av atomvåpen. Gjennom samarbeid og partnerskap har NATO i praksis åpnet opp for atomvåpen flere steder i verden. Ubåter, marinefartøyer og fly kan utstyres med atomvåpen.

FNs atomvåpenforbud ble vedtatt av 122 stater 7. juli 2017. For at avtalen skulle tre i kraft, måtte 50 stater ratifisere forbudet. Det skjedde 24. oktober 2020. Norges

medlemskap i atomvåpen-alliansen NATO brukes av mange politikere som et argument for at Norge ikke vil skrive under FNs forbud mot atomvåpen. På NATO-toppmøtet 14. juni 2021 uttalte de også: *«Vi gjentar vår motstand mot traktaten om forbud mot atomvåpen (FN-traktat forbudet) som er uforenlig med alliansens politikk for avskrekkelse av atomvåpen».*

Som følge av økt spenning, har flere avtaler som ble forhandlet fram under og etter den kalde krigen, blitt sagt opp. Det gjelder: Avtale om begrensning av konvensjonelle våpen; Avtalen om langtrekkende atomvåpen (Nye Start); avtalen om forbud mot mellomdistanse atomraketter på europeisk jord; avtale om forbud og utvikling av rakettskjold; avtale om å åpne hverandres luftrom for overvåkningsfly. Russland og USA/NATO legger skylden på hverandre.

NATOs fiendebilder

11. september 2001 ble et slags veiskille. Det var ikke lenger bare stater som truet, men globale nettverk av terrorister (al-Qaida og senere IS), og NATOs trusselbilde ble endret. NATO har siden direkte engasjert seg i kamp mot det de definerer som terrorister. Kamp mot terrorister er også en del av NATOs utvidede «out-of-area»-mandat.

I sin siste strategi er Russland definert som en stor trussel, og Kina er en truende konkurrent. De kalles begge for «systemiske rivaler» som ikke deler NATO-landenes verdier og rettsorden.

USAs innflytelse over NATO er veldig stor. NATOs krigføring sammenfaller som regel med USAs interesser, og NATOs fiendebilder er ofte et speilbilde av USAs strategiske sikkerhetspolitiske vedtak.

I den norske rapporten om Afghanistankrigen vises det til at *«USA har vært i førerretet i Afghanistan både i kraft av sin politiske tyngde og sin massive militære og økonomiske innsats. NATO har som organisasjon ikke utøvd aktivt lederskap, men alliansen har hatt en viktig støtterolle for USA med: styrkegenerering, har tjent som forum for drøfting av strategiske valg, og bidratt til internasjonal legitimitet.»*

Spenningen mellom stormaktene øker:

"Det fokuseres utelukkende på hva Russland og Kina har av militære kapabiliteter, hvordan de moderniserer sitt forsvar og hva de foretar seg, men uten å se det i sammenheng med hva USA og NATO har og gjør på sin side. Det er i stor grad samspillet som har oppstått mellom disse aktørene de siste årene som er nøkkelen til å forstå den nye spenningen, og hvorfor Kina og Russland i dag synes å utgjøre en trussel mot Norge og NATO. Det nytter ikke bare å peke på at Russland og Kina er autoritære. Jeg synes det er problematisk at E-tjenesten ikke utfordres på dette i det offentlige ordskiftet. Vi er inne i en tid med stormaktsrivalisering, som under den kalde krigen.»

NUPI-forsker Julie Wilhelmsen til ABC Nyheter 14. februar 2020.

I en tid med endringer og ustabilitet svarer NATO med å vektlegge samholdet seg imellom. I lys av krigen i Ukraina er NATO-samarbeidet i Europa og med USA midlertidig styrket. I noen sammenhenger kommer likevel uenigheter til syne. Alle NATO-land er ikke like enige om militær støtte til Ukraina og i hvor stor grad NATO skal involvere seg i Sør-Kina-havet. NATO-medlemmet Tyrkia har tydelig fordømt Israels krigsforbrytelser i Gaza.

By hikingArtist.com

Kriger

Selv om NATO ikke alltid har den overordnede kommandoen i militære operasjoner, så er NATO likevel ofte med. USA og andre stormakter danner noen ganger «koalisjoner» som deltar i kriger. Et eksempel på dette er bombingene i Libya i den innledende fasen, og i Syria. Slike operasjoner får ofte støtte og forståelse fra NATO.

I følge «Watson Institute» har den USA-ledede krigføringen, direkte og indirekte, tatt 4,5 millioner liv i Afghanistan, Pakistan, Irak, Syria og Yemen. Instituttet oppgir også at over 900 000 mennesker - inkludert over 380 000 sivile - har blitt drept i den såkalte «krigen mot terror» USA og NATO har ført siden 2001. Her følger noe mer om de største krigene hvor NATO på ulike vis har vært direkte eller indirekte med.

Bosniakrigen

Sommeren 1995 ble NATOs medlemsland enige om å intervensere i Bosnia. NATO startet en to ukers luftkampanje mot bosnisk-serbiske styrker og i løpet av de påfølgende månedene kom en rekke andre militære tiltak. Etter fredsavtale i 1995 fortsatte NATO med å utplassere styrker til landet. Denne krigen ble forankret i FN-vedtak. Dette var første gang NATO ble involvert i en «krisehåndterings»-operasjon som ikke er knyttet til artikkel 5. Andre krisehåndteringer som ikke er begrunnet i artikkel 5 har fulgt: I Kosovo, i Nord-Makedonia (tidligere kjent som Den tidligere jugoslaviske republikken Makedonia), i Afghanistan, utenfor Afrikas Horn, og over Libya.

Kosovokrigen – Serbia

I 1999 gikk NATO til militær intervensjon mot Jugoslavia med den offisielle begrunnelsen å stanse overgrep begått av serbiske styrker mot albanske sivile og å «hindre en humanitær katastrofe». NATOs angrep på Serbia var en av de mest omfattende militære operasjoner i Europa siden andre verdenskrig. Det var en aksjon uten FN-mandat mot en suveren stat. For første gang etter andre verdenskrig deltok Tyskland i angrep på en suveren stat. Det samme gjaldt for Norge, som

deltok med flystyrker. NATOs intervensjon utløste en omfattende debatt om folkeretten, og om det moralske grunnlaget og om fakta for intervensjonen.

Syria og Irak

Irak-krigen var en krig som begynte 20. mars 2003, da styrker fra en amerikanskledet koalisjon startet et omfattende militært angrep på Irak. Bakteppet var beskyldninger fra USA om at Saddam Husseins (Iraks president) regime disponerte masseødeleggelsesvåpen, noe som viste seg ikke å stemme. Krigen sluttet offisielt den 31. august 2010, men noen amerikanske styrker står fremdeles i landet. En ny fase kalt «Operation Inherent Resolve» startet 8. august 2014. Da iverksatte USA sine første militære angrep mot IS i det nordlige Irak. Operasjonen ble utvidet 22. september da USA og andre land startet bombing av IS-mål også i Syria. Koalisjonen ble til etter initiativ fra USA og besto først av ti land.

Norge har deltatt siden 2015 i Irak - og i 2016-2017 også i Syria, fra baser i Jordan. Norge har også bidratt med stabsoffiserer ved «the United States Central Command» i USA og «Combined Joint Task Force»-hovedkvarteret i Kuwait.

I mai 2016 sendte Norge – på forespørsel fra USA – 60 spesialsoldater for å trene opposisjons-grupper i baser i Jordan. Dette var en utvidelse av «Operation Inherent Resolve» i Irak. I juli 2016 gjorde regjeringen et nytt vedtak, som åpnet for at de norske styrkene kunne krysse grensen fra Jordan til Syria. 20. mai 2017 meldte flere utenlandske medier at norske styrker hadde krysset grensen og gått inn i Syria.

Krigen i Irak var i utgangspunktet ikke en formell NATO-krig. Det var uenigheter mellom NATO-landene. Men likevel var NATO involvert da de trente opp det irakiske militæret mellom 2004-2011. Fra 2014 ble de sentrale NATO-landene mer åpent involvert i koalisjon. Et direkte NATO-opdrag i Irak nådde full operativ evne i september 2019. Oppdraget er utformet for å hjelpe Irak med å bygge, trene og utdanne sine militære styrker med det uttalte formålet å «øke den langsiktige stabiliteten i Irak og regionen». Den koordinerer sin virksomhet med den tidligere USA-ledede «koalisjonen av villige».

Libyakrigen 2011

FN vedtok våpenembargo og flyforbudssone over Libya, men «resolusjon 1973» forbød invasjon. Like fullt ble spesialsoldater fra Frankrike, Storbritannia, USA og golfstatene Qatar og De forente arabiske emirater satt inn. Den USA-ledede krigen ble direkte etterfulgt av den NATO-ledede «Operation Unified Protector». Den norske regjeringen var opprinnelig imot norsk involvering i Libya. Men snudde raskt etter at «resolusjon 1973» ble ratifisert. I Libya opererte (blant annet) norske F-16-jagerfly i praksis som luftvåpenet til USA og NATO-allierte for regimeskifte – mot advarslene fra Den afrikanske union. Norske fly slapp 588 bomber i 130 bombeangrep. Totalt ble det sluppet 7642 NATO-bomber. Resultatet ser vi i flyktningestrømmene, total ødeleggelse av samfunnsstrukturen og fremveksten av flere terroristgrupper.

Afghanistankrigen

Krigen i Afghanistan begynte da USA 7. oktober 2001 startet den militære kampanjen «Operation Enduring Freedom», med særlig tyngde sør i landet. Begrunnelsen for krigen var terrorangrepene mot USA 11. september 2001 og USAs kamp mot al-Qaida og Taliban. USA fikk støtte til krigføringen av allierte, både innenfor og utenfor NATO. Norge deltok med F-16-kampfly fra en base i Kirgisistan samt med mindre spesialenheter i koalisjonsstyrkene fram til høsten 2003. Norge har gjennom satellitt- og kommunikasjonsteknologi gitt USA mange geologisk relaterte data om forflytninger i Afghanistan som styringsinformasjon til USA-droner.

I august 2003 overtok NATO kommandoen over «International Security Assistance Force» (ISAF), som da omfattet om lag 5 000 soldater og offiserer. Høsten 2005 vedtok regjeringen Stoltenberg at all norsk militær innsats i Afghanistan skulle knyttes opp til ISAF. Dette var første gang USA involverte NATO direkte gjennom artikkel 5 - «én for alle, alle for én». Den massive bombingene har hatt store sivile kostnader, og det er avdekket betydelige brudd på internasjonale lover vedrørende behandling av krigsfanger. Norge var siden årsskiftet 2001/2002 sterkt involvert i Afghanistan, og om lag 9 000 nordmenn deltok i krigen.

NATO trakk sine styrker ut av Afghanistan i 2021 etter forhandlinger mellom USA og Taliban. I august 2021 gikk den afghanske regjeringen i oppløsning da Taliban inntok Kabul og overtok makten. USA og NATOs tilbaketrekning fra Afghanistan, og konsekvensene etter mange års krigføring, har fått flere til å se med kritisk blikk på NATOs involveringer rundt om i verden.

Krigen i Ukraina

Flere av de tidligere landene i Sovjetunionen, som har fått sin selvstendighet etter Sovjetunionens oppløsning, har vært et område med økende spenninger mellom «vesten», USA og NATO og Russland. USA med følge ville utvide sine økonomiske interesser og styresett, men Russland reagerte mot NATO-utvidelser og militariseringen som fulgte nærmere landets grenser - samtidig som de selv ønsket utvidet innflytelse og kontroll i nærområder.

NATO har direkte vært engasjert i Ukraina i lengre tid, og har lenge hatt et utstrakt militært samarbeid. I 2008 vedtok de å åpne dørene for ukrainsk medlemskap i NATO. Russland har på sin side lenge vært aktivt militært engasjert i området. I desember 2021 la Russland fram en liste med krav om at NATO ikke skulle utvides og utplassere flere militære styrker i nærheten av Russlands grenser. Disse kravene ble avvist.

Etter Russlands direkte angrep i 2022 har den militære støtten fra NATO økt voldsomt. Samarbeidet er også formalisert i et «Natos Ukraina-råd» med lovnader om langvarig økende våpenstøtte.

NATO har foreløpig reservert seg mot å sende egne soldater til Ukraina, med begrunnelse om ikke «å eskalere krigen». Mange mener likevel at NATOs aktiviteter gjør dem til en deltaker i krigen. Det vises også til at USA og NATO-land har motsatt seg flere forslag til fredsforhandlinger, men her har partene skyldt på hverandre.

Russlands krigføring har fått sterke reaksjoner ved at landet bryter FNs prinsipper for suverenitet og folkerett. Flere viser til at Russlands aggresjon er uttrykk for landets egne regionale stormaktsinteresser, men det kan likevel oppfattes som at NATOs offensiv og militarisering i Øst-Europa, har helt bensin på bålet.

NATOs Ukraina-engasjement i 2023 kan kalles NATOs største pågående militære engasjement. Situasjonen har ført til økt spenning og militarisering i Europa – også med rasling av atomvåpen.

Israel – Palestina

USA og NATOs lederskap har støttet Israel i flere tiår. NATOs venns-kapsavtale med Israel er bl.a. formalisert gjennom at Israel deltar som NATO-partner gjennom «NATO's Mediterranean Dialogue». «Israel står ikke alene», sier Stoltenberg 13. oktober 2023 (NTB) og NATO viser gjentatte ganger til «Israels rett til selvforsvar». Den samme retten er ikke uttrykt overfor palestinerne.

Grove brudd på krigens folkerett fordømmes ikke når det er NATOs allierte og venner som står bak. Mange sier at NATO tydelig opererer med doble standarder og dobbeltmoral. Når USA og vesten ikke legger mer press på Israel for å få slutt på den hensynsløse krigføringen i Gaza, kan de vanskelig påberope seg en moralsk autoritet.

NATO i dag

NATO sier selv at de har skapt fred og framgang i syv tiår, men formelle begrunnelser behøver ikke å si hele sannheten. Det kommer selvsagt an på hvordan og hvem som definerer hva som er angrep og hva som er forsvar, og hva de faktisk forsvarer eller fordømmer.

Opprustning

NATO øker militæret på flere måter: mer penger, flere våpen, flere faste aktiviteter og flere militærøvelser. Siden 2014 har opptrappingen økt kraftig. Det har vært den største økningen siden den kalde krigen.

På Toppmøtet 14. juni 2021 viste NATO til pågående engasjementer. «*NATO fortsetter å forbedre vår forsterkede tilstedeværelse i Estland, Latvia, Litauen og Polen gjennom sitt engasjement, og ved å sikre evnen til de fire kampklare kampgruppene til å operere med nasjonale hjemforsvar på en integrert måte. Vi har økt våre bidrag til vår skreddersydde fremadrettede tilstedeværelse på land, til sjøs og i luften i Svartehavsregionen*». Dette defineres i NATO-språk som «forward presence».

Økte tropper og tilstedeværelse har gått hånd i hånd med en vesentlig opptrapping av store militære NATO-øvelser. I 2024 gjennomføres flere øvelser på rekke og rad – som «Steadfast Defender», «Joint Warrior 2024» og «Nordic Responce». Steadfast Defender er NATOs største militærøvelse siden den kalde krig med deltagelse av ca. 90.000 soldater.

«Nordic Responce» (tidligere kalt «Cold Responce») finner sted i vinterhalvåret. Her deltar flere titalls soldater. NATO kaller det styrking av NATOs arktiske front med fokus på forflytninger og militære aktiviteter i de nordlige deler av Norge, Sverige og Finland. Øvelsesområdene nærmer seg Russlands grense.

NATO, gjennom USAs overvåking i nordområdene, har for lengst trukket Norge inn i aktiv overvåking og spionasje overfor Russland. Fra 2024 legges det flere planer for opprustning og militarisering i Norden – i hvert enkelt land og som del av et nordisk samarbeid i NATO-regi.

Nye NATO-planer og strategi - NATO 2030

NATOs strategi fra 2010 var preget av mer samarbeidsvilje mellom øst og vest etter Sovjetunionens sammenbrudd.

I 2024 har det blitt tydelig at NATO skal samles om USA for å møte et voksende Kina og et Russland som har styrket seg økonomisk og militært etter sammenbruddet. NATO har behov for å tilpasse seg for å sikre «NATOs relevans», som det heter i NATOs egen rapport «NATO 2030».

NATOs mål for 2030 er at NATO må bli sterkere, vektlegge «den politiske dimensjonen», bli mer globalt orientert og styrke fellesskapet. Som bakteppe vises det til globale endringer og nye trusler – hvor Kina vekst framheves som en sikkerhetspolitisk trussel. Et ledd i strategien er at NATO landene må snakke mer sammen og ha konsultasjoner om globale utenrikspolitiske spørsmål.

NATOs verktøykasse

NATOs krigshistorie har etter hvert blitt lang. I dag fortsetter NATO med militære engasjementer både i Asia, Midt-Østen, Afrika og i Europa.

Kriger i humanismens navn

Fra kolonimaktens tider ble det brukt argumenter om 'sivilisering' av innfødte – med sterke rasistiske undertoner. I dag brukes argumentasjon om demokrati, humanisme og kvinnefrigjøring som relativt åpen begrunnelse for intervensjoner. I tillegg brukes ofte terrortrusler som begrunnelse for militære operasjoner. Det er avslørt bevisst falsk informasjon fra USAs side knyttet til invasjonen i Irak. Det samme er avslørt når det gjelder USAs informasjon rundt krigen i Afghanistan. Wikileaks-avsløringene dokumenterer både propaganda og folkerettsstridige militære aktiviteter, også inkludert tortur.

Suverenitet og internasjonal rett

Suverenitet betyr at alle stater er suverene og likeverdige. Prinsippet er sentralt i internasjonal lov. NATOs selvpålagte ansvar for sikkerhet og stabilitet utfordrer suverenitetsprinsippet. NATO bestemte selv at de kan gripe inn i konflikter i land. Dette kan ses som et brudd på FN-pakten som sier at alle medlemmer skal avholde seg fra 'trusler om eller bruk av væpnet makt mot noen stats territoriale integritet eller politiske uavhengighet.'

Dette er en folkerettslig farlig utvikling som setter land over hele verden i fare for intervensjoner, også ved fremmedstøttede regimeskifter. Libya er et eksempel på det, med katastrofale følger.

Som en følge av sine nye formål har NATO-landene lagt større vekt på transportable styrker enn de hadde i begynnelsen. I tillegg opprettet NATO sin «Response Force» som en hurtiginngripende militær avdeling.

NATO i nordområdene

NATO har skrudd av og på sitt engasjement i Nord-Atlanteren. Som ledd i den pågående militariseringen og stormaktsrivaliseringen ble den nye kommandosentralen «Joint Force Command Norfolk» opprettet i 2020 - med hovedoppgaven å ivareta NATOs kommando i det nordlige Atlanterhavet.

NATOs base JWC på Jåttå i Stavanger har til oppgave å trene, koordinere og legge til rette for effektivitet i NATOs operasjoner. Med det er Norge direkte trukket operativt inn i alle NATO-aksjoner – uavhengig av om disse berører Norges sikkerhet direkte.

Norge er også tungt involvert i USA og NATOs satellitt-, radar- og etterretningsvirksomhet i nordområdene, dette gjelder i våre nærområder og i Baltikum. Dette er tilfellet også på Svalbard, hvor det står et satellittsystem som er et senter for kommunikasjonen mellom satellittene i verdensrommet som kan sende informasjon til fastlandet via en fiberkabel som delvis er finansiert av amerikansk etterretning. Dette er verdens mest brukte bakkestasjon der rundt 100 antenner tar imot signaler fra 40 000 satellittpasseringer i måneden. Svalbardtraktaten artikkel 9 forbyr militær aktivitet på øygruppen. Selv om satellittinformasjonen skal spre informasjon om topografi, været og bevegelse av gjenstander i rommet, så mener noen at dette er brudd på Svalbardtraktaten, siden satellittinformasjonen blir behandlet som militært viktig informasjon av landene som bruker informasjonen.

Høsten 2023 varslet forsvarsministeren at Norge vil utvikle anlegget på Andøya med «Space-kapasitet» for hele NATO (Forsvarets Forum). Norge og Andøya kan bli først ute med å tilby oppskyting av satellitter fra europeisk territorium til militære formål.

Norge i et stormaktsspill

I 1999 skjedde et dramatisk brudd med etterkrigstidens politikk, da Norge for første gang deltok i en angrepskrig. Jugoslavia var bare startskuddet. De siste 20 årene har

Norge deltatt i aktiv krigføring en rekke ganger. Sivile er drept og staters infrastruktur er ødelagt. At vi ikke opplever det på egen jord, betyr ikke at vi ikke er i krig.

Ikke bare er vi blant verdens tjue største eksportører av militært materiell, vi er et av de landene i verden som oftest deltar i krig utenfor eget territorium. Siden 1990 har Norge deltatt i: Gulfkrigen mot Irak i 1991, invasjon i Somalia i 1993, krigen i Bosnia fra 1992–95, Kosovokrigen i 1999, Afghanistankrigen fra 2001 fram til 2021, Irakkkrigen fra 2003 til 2011, krigen mot Libya i 2011 og Mali (2016 og 2019). Mangeårig norsk deltakelse i Afghanistankrigen er oppsummert og begrunnet i granskningsrapporten «En god Alliert – Norge i Afghanistan 2001-2014» fra 2016 med viktigheten i å «vise at Norge er en god alliert for USA».

Norge bidrar fast til NATOs «Enhanced Forward Presence» (EFP) i Øst-Europa, og vi deltar i NATOs multinasjonale brigader som har blitt bygget opp siden 2017.

Norske utenlandsoppdrag og innretningen av forsvaret har skapt mye debatt. Fra flere hold vises det til at vi har svekket vår egen nasjonale forsvarsevne ved å fokusere på utenlandsoppdrag. Norge er en pådriver og vertskap for store NATO-øvelser i nord. De siste forsvarsbudsjetter og forsvarsplanene varsler store satsinger på militære mottaksentre og anlegg for å bygge ut 'NATOs kapasiteter'.

Utenlandske baser og soldaters vei inn i Norge og Norges vei ut av landet

Til tross for at Norges offisielle holdning er at ingen utenlandske baser skal finnes i Norge i fredstid, så er det nå åpnet for flere militære aktiviteter.

USA får lagre materiell for en brigadestyrke av «United States Marine Corps» (USMC) i Trøndelag og stasjonerer i perioder soldater fra USMC på Værnes og Setermoen. Da det ble besluttet i 2016 å plassere 330 amerikanske marinesoldater på Værnes, ble det for første gang offisielt stasjonert allierte soldater på norsk jord i fredstid. 22. februar 2021 landet de amerikanske strategiske bombeflyene B-1B Lancer på Ørland flystasjon. Det er første gang at amerikanske bombefly

utplasseres ved en norsk flybase.

I 2019 inngikk norske og britiske myndigheter en tiårig avtale om at det hvert år skal komme ca. ett tusen soldater fra det britiske marinekorpset for å drive fast vintertrening i Norge. I januar 2020 ble en nybygd leir for utenlandske soldater åpnet på Maukstadmoen (Skjold militærleir) i Målselev. USAs militærtekniske spesialister er fast stasjonert og knyttet til kampflyene F-35 og rekognoseringsflyene P-8. Britiske og amerikanske overvåkingsfly av typen Boeing P-8A Poseidon driver regelmessig arktisk patruljevirkosomhet i Nord-Atlanteren og Barentshavet, ved hjelp av lagring av utstyr på Andøya. Andøya flystasjon er også sentral for det inngåtte samarbeidet mellom Norge og USA knyttet til operasjon av satellitter – som også brukes av militæret.

Det er USA-personell knyttet til ulike radar-, overvåkings- og etterretningsanlegg blant annet ved Vardø-radarene. I forbindelse med rivaliseringen mellom Russland og NATO i Nord-Atlanteren og arktiske områder, åpner Norge nå for at USAs flyvåpen kan bruke flyplassen på Jan Mayen. Begrunnelsen er behov for hjelp til transport av personell og forsyninger.

I 2009 ble Olavsvern marinebase lagt ned, og USAs kjernekraftdrevne ubåter la ikke lenger til kai på den norske kysten. Senere er havneområder ved Haakonsvern ved Bergen og ved Tønsvik sivile havn utenfor Tromsø åpnet som nye støttepunkter for USAs og alliertes ubåter.

En vesentlig endring i basepolitikken

Til tross for baseerklæringen fra 1949 har det i perioder vært utenlandske soldater og utstyr i Norge. Avtaler med USA på 1950 og 1960-tallet, blant annet «Co-located Operating Base», ble den gangen hemmeligstemplet. Nå er det inngått en åpen avtale mellom USA og Norge. Avtalen som ble vedtatt i juni 2021 heter «Supplementary Defence Cooperation Agreement». Avtalen sier at USA kan betale for ny infrastruktur på flystasjonene Rygge, Sola og Evenes, og på marinebasen i Ramsund. USA kan ha personell og utstyr der, og utstrakt myndighet og kontroll i tillegg til fri transport til og fra i Norge.

Norge åpner stadig flere militære anlegg for utenlandske soldater. Siden høsten 2023 har antallet allierte soldater på opphold i Norge doblet seg (vinter 2024). I 2023 ble det utvidet kapasitet for alliert forlegning fra 2400 sengeplasser til ca. 6800 sengeplasser på treningssentre og militære anlegg. I 2024 er det underskrevet avtale om åtte nye amerikanske baseområder: Andøya flystasjon, Ørland flystasjon, Haakonsvern orlogsstasjon, Værnes flystasjon og garnison, Bardufoss flystasjon, Setermoen garnison samt skyte- og øvingsfelt, Osmarka fjellanlegg og Namsen drivstoffanlegg.

Dette er et tydelig brudd på Norges tidligere offisielle holdning om «ikke å ha utenlandske stridskrefter i Norge» (baseerklæringen fra 1949). Noen viser også til at det kan være brudd på Grunnlovens § 25 å gi egen styringsrett til fremmede soldater på norsk territorium. § 25 sier at «*Stortinget ikke kan legge militær kommandomyndighet til andre organer enn de som er underlagt Kongen, og kan heller ikke på annen måte begrense Kongens kommandomyndighet eller selv utøve slik myndighet i enkelttilfeller.*»

Det er særlig to forhold som er alvorlig med avtalen med USA: Den innebærer økt militarisering med økt spenning i våre nærområder, og den gir slipp på norsk suverenitet. En kan se på erklæringene om militære restriksjoner i Norge som ble gitt i 1949 som en forutsetning for at Norge skulle bli med i NATO. Mange mener det er merkelig at disse forutsetningene nå diskuteres så lite. Dette må også ses i sammenheng med at avtalen åpent begrunnes med å styrke NATO. Selv om det er en bilateral avtale mellom USA og Norge så vises det direkte til at det er en del av forpliktelser som følger NATO-medlemskapet. Avtalen sier også direkte at den er «basert på, og utfyller vilkår i NATO SOFA». SOFA står for «Status of Forces Agreement». Det er en NATO-rammeavtale fra 1951 som regulerer vilkår for tropper på andre lands territorier.

Det var en gang ...
avsklipp om unge
Stoltenberg som
NATO-motstander.
(Aftenposten 23.2.1985)

Krig og fred opprustning og forsvar

Opprustning, utstyr, våpen og penger

Etter den kalde krigens slutt begynte en fase med kutt i militærbudsjetter, men i det siste er bevilgninger til militæret i ferd med å sette rekorder. Dette skjer samtidig som internasjonale avtaler om våpenkontroll og nedrustning sies opp og brytes.

Ifølge SIPRI (Stockholm International Peace Institute) står NATO-landene i 2022 for 57 % av verdens samla militære forbruk. USA aleine står for 38 % av verdens militære forbruk. Norge er på sjuendeplass i verden når det gjelder utgifter til militæret per innbygger. Norge bidrar med 0,4 % av verdens militærutgifter. Til sammenligning har Norge 0,07 % av verdens befolkning.

Militær opprustning fungerer ofte gjensidig forsterkende - som en rustningsspiral. Det begrunnes ofte som svar på økende trusler fra fienden. NATO begrunner formelt sin opprustning med økt aktivitet fra andre (Russland og Kina), men sett fra Russlands side reageres det mot NATOs økende opprustning og aktiviteter.

En del av bildet er at det er et svært ulikt styrkeforhold. Russisk militære er godt synlig i Øst-Europa, Ukraina, Sør-Ossetia (Georgia) og Belarus; i MidtØsten/Syria og i deler av Afrika/Sahel. Selv om Russland har stort atomvåpenarsenal og høyt militærteknisk nivå på noen områder, så har de langt færre baser og tropper utenfor eget territorium enn USA.

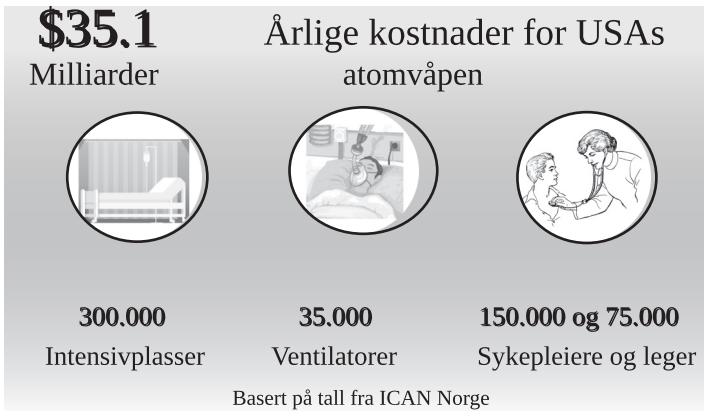
2 %-målet

Globalt ble det brukt ca. 24 billioner kroner på militær virksomhet i verden i 2022 ifølge «Stockholm International Peace Research Institute». NATO-landene alene brukte ca. 13,6 billioner kroner.

Et av kravene NATO stiller til hvert medlemsland er at minimum 2 % av bruttonasjonalproduktet (BNP) skal bli brukt på militæret – innen 2024. Basert på nasjonale planer, som de leverte i 2019, har europeiske allierte og Canada, planer om å bruke 47,5 billioner kr. mer på militæret innen utgangen av 2024 enn det som ble brukt i 2022. Siden 2014, har europeiske allierte og Canada lagt til mer enn 600 milliarder amerikanske dollar til militærvesenet.

Langtidsplanen for forsvaret som ble vedtatt i 2020 foreslår som et minimum at det i 2028 skal ligge 16,5 milliarder '2020-kroner' over vedtatt budsjett for 2020. Etter planen skal hver nordmann betale 16 200 kroner til militæret per år innen 2028. I ny langtidsplan som legges fram våren 2024 økes militærbudsjettet vesentlig. Militær støtte til Ukraina er i seg selv et stort pengesluk. Stortinget har i 2023 vedtatt en femårig støttepakke – 2023 – 2027 - til Ukraina på 75 milliarder kroner.

Når militærbudsjettene økes, er det allerede varslet fra myndighetene at det kan gå utover framtidige velferdstjenester. Hvis økningen ikke skjer, så kan pengene bli brukt til for eksempel 27 00 flere lærere eller sykepleiere pr. år.

Våpenindustrien er en stor pådriver for økt opprustning. Våpenindustrien i USA bruker milliarder av dollar på å kjøpe seg innflytelse over medier, tenketanker, kongress, regjering og diplomati, for å påvirke politiske prosesser for å øke salg av krigsutstyr. Kongsberggruppen (NAMMO) er en norsk våpenprodusent som også spiller en aktiv rolle og ønsker seg vekst.

Militæret og NATO – klima og miljø

Militæret forurensrer

«Transnational Institute» har beregnet at: Det totale militære karbonavtrykket til NATO steg fra 196 millioner metriske tonn CO₂ ekvivalent (tCO₂e) i 2021 til 226 millioner tCO₂e i 2023 – 30 millioner tonn mer i løpet av to år. Det tilsvarende å sette mer enn 8 millioner ekstra biler på veien.

Planeten lider av våpenkappløpet! De skadelige klima- og miljø-følgene av NATOs utgiftsmål er enorme. Et nytt våpenkappløp vil forsterke det allerede skadelige innvirkning på klimaet.

Bare under den store NATO-øvelsen «Trident Juncture» i 2018, ble det sluppet ut 73 530 tonn CO₂. Det er like store CO₂-utslipp som 9 000 nordmenn samlet slipper ut i løpet av et helt år. De nyinnkjøpte F-35-flyene forbruker 6 500 liter drivstoff i timen.

NATOs kriger ødelegger miljø

Bombingen av Libyas oljeinfrastruktur er i ferd med å ødelegge et av verdens største grunnvannsreserver. Under ørkenen i Libya er det ikke bare olje og gass, men også et kjempemessig ferskvanns-reservoar. Området var nøye underlagt restriksjoner slik at ikke olje og vann kom nær hverandre. NATO ble advart om dette, men under bombingene ble infrastrukturen som regulerte petroleumsprosjekter i undergrunnen ødelagt. En følge er at olje- og gassboring i Libya, selv i dag, ikke blir forsvarlig kontrollert.

I Irak er også ødeleggelsene store. Jordbruksland er ødelagt og forurenset av olje. Tre fjerdedeler av alle husdyr er borte. I dag må Irak importere mat. Forurensing med utarmet uran har ført til at det nå fødes barn med misdannelser og kreft.

Uran-ammunisjon ble brukt i krigene til den USA-ledede koalisjonen mot Irak i 1991 og 2003, og i NATO-krigen mot Jugoslavia i 1998/99. Dette inkluderte radioaktivt kjernefysisk avfall, som forstøves til mikropartikler når de treffer mål og deretter distribueres vidt ut i miljøet.

NATO skal sikre oljeinteresser

Det er ikke overraskende at NATOs kriger i mange tilfeller skjer i områder som enten har store forekomster av fossile energikilder eller er viktig for transport til råvarekilder. Militære operasjoner brukes av USA, NATO og andre stormakter for å sikre energikilder og forsyningsveier via tankskip og rørledninger. Kriger har vært ført og føres med det for øye (Libya, Irak og Syria er tydelige eksempler). I en tid hvor det stilles krav om reduksjon i produksjon og forbruk av fossilt brennstoff, kunne aktuelle paroler vært: «Ingen olje til krig – ingen krig for olje» «Ja til miljø = nei til krig og militarisering». Mange mener at det blir ikke fred med jorda før det blir fred på jorda.

NATOs atomvåpenstrategi er en global trussel

Norges NATO-tilknytning brukes som en begrunnelse for at Norge ikke vil skrive under på FN-erklæringen om atomvåpenforbud. At NATOs militærarsenal inkluderer atomvåpen, betyr lagring flere steder, transport og utplassering på baser, båter og fly. Siden andre verdenskrig har atomvåpen vært kjent som det mest ødeleggende våpenet i historien. Ikke bare påfører de stor skade når de slippes, de medisinske konsekvensene forblir i generasjoner. Flere organisasjoner har kritisert atomvåpen, blant annet FN og «International Campaign to Abolish Nuclear Weapons» (ICAN). Når NATO får nye medlemmer og venner, betyr det at flere land aksepterer atomvåpen. I mars 2024 fikk NATO teknisk sertifisering for at F-35A jagerfly kan bære kjernevåpenet B61-12N.

Hva kan gjøres

Kan vi melde oss ut av NATO?

Artikkel 13 i Den nordatlantiske traktat gir land lov til det:

«Etter at traktaten har vært i kraft i tyve år, kan en part tre ut ett år etter at den har gitt varsel om det til Amerikas forente staters regjering, som skal underrette de andre parters regjering om deponeringen av ethvert varsel om oppsigelse.»

Det betyr at vi formelt har muligheten. Samtidig er det sånn at vi i dag er økonomisk, politisk og militært tett sammenvevd med sentrale NATO-land. Det betyr at en NATO-utmeldelse vil måtte forutsette en bred folkebevegelse hvor flertallet støtter en utmeldelse. Det innebærer en grunnleggende endring i synet på hva som er forutsetningen for vår trygghet og selvstendighet.

Kan vi stoppe NATO – hvordan?

Hvis utgangspunktet både er at NATO ikke er egnet til å forsvare Norge, og samtidig at NATO skaper urett andre steder i verden, mener mange at det må mer til enn å melde Norge ut – NATO må stoppes. Dette er ingen enkel sak. Det er mange økonomiske og politiske interesser involvert, og kunnskaper og holdninger til NATO er veldig preget av mediene og den offisielle enigheten.

NATO-motstand kan stå på flere ben:

- Ha fokus på hvordan NATO virker i Norge. Arbeide for alternativer og protestere mot norsk krigsdeltakelse, for at Norge ikke skal ta del i opprusting og atomvåpenkappløpet, at utenlandske baser ikke skal være i Norge i fredstid, og jobbe for avspenning i våre nærrområder.
- Arbeide for internasjonal solidaritet, samarbeide med internasjonale fredsbevegelse, for avtaler og internasjonal rettsorden uavhengig av stormaktene.
- Samarbeide mellom fredsbevegelse, velferdsbevegelse, miljøbevegelse og fagbevegelse. Det er behov for et internasjonalt rettssystem. En folkelig fredsbevegelse kan være en del av et internasjonalt samarbeide med folkebevegelse i andre krigerske land og solidaritet med de som utsettes for krig.

Organisasjonen Stopp NATO er med i et internasjonalt nettverk som heter «NO TO WAR – NO TO NATO». Det er fordi vi ser at NATO er et sentralt redskap og bidrag i dagens kriger og stormaktsrivalisering. Vi mener at for å si nei til krig, er det nødvendig å si nei til NATO. Vi kan gjøre noe hver for oss, men også samarbeide og bygge allianser – fredsallianser.

Foto av Jos van Zetten. Lisens: Creative Commons

Fra demonstrasjon mot NATO-øvelsen Trident Junction 2018

Argumenter

Stopp NATO vil oppdatere en argumentliste knyttet til myter og fakta om NATO på sitt nettsted «stoppnato.no». I dette heftet omtales kort noen sentrale temaer.

Fred og solidaritet

I en perfekt verden hadde millioner av mennesker vært spart for NATOs angrepskriger. Vi har et ansvar for å ha respekt for de som blir berørt av konflikter. Det betyr å selv ikke være blant angriperne.

Vi er ikke frie selv når andre ikke er det. Vi lever ikke selv i fred, når andre opplever krig. Martin Luther King Jr. formulerte det sånn: *«Når vi slipper en bombe i andre land, så er det som om vi slipper en bombe over våre egne byer.»*

Internasjonal solidaritet kan i seg selv ses på som en freds- og forsvarsaktivitet! En fredeligere verden vil være tryggere også for oss i det lange løp. Internasjonalt solidaritetsarbeid har lange tradisjoner i arbeiderbevegelsen og i humanitært hjelpearbeid.

Spørsmål om fred og hvem en skal ha solidaritet med er avhengig av med hvilke briller en ser gjennom. I dette heftet er det stilt spørsmål ved NATOs selvilde som et fredsbevarende prosjekt, og det er blitt satt kritisk fokus på NATOs historie, strategier og kriger.

Trygghet, samarbeid og fiendebilder

Er det mulig for et lite land som Norge å stå alene? Vil vi ikke være i stormaktens interessesfære selv om vi ikke var med i NATO – ja, faktisk kanskje mer utsatt? En sånn debatt er ikke ny. Den var til stede da norsk NATO-medlemskap ble diskutert i 1945–1949 (se kapittelet om Norges vei inn i NATO).

Arbeid for fred og selvstendighet har både kortsiktige og langsiktige perspektiver. I et kort perspektiv gjelder det å stoppe pågående kriger med sivile tap og lidelser. Vi kan også gjøre det vi kan for at nye kriger, som er på randen til å bryte ut, ikke skal skje. I et langt perspektiv må vi se på årsaker til krig.

Hvis verden er preget av stormaktskonkurranse og rivalisering om land og områder med ressurser og markeder, må en spørre om en vil være med i denne konkurransen. Er det verdt prisen?.

Det høye konfliktnivået i nordområdene og Arktis blir av mange sett på som en ny kald krig. Foto Stopp NATO

Det hjelper kanskje ikke så mye å vise til at «fienden» også er ille, hvis NATO selv er en aggressiv allianse. Libya, Irak, Jugoslavia, Afghanistan – eksemplene på angrepskriger er mange.

Vestens argumentene mot Russlands involvering på Krim og i Ukraina kan miste mye av sin kraft når NATO og USA selv opptrer som en kriminell gjeng. Når NATO-landet Tyrkia bryter folkeretten og angriper et annet land, svarer NATO med å «anerkjenne Tyrkias sikkerhetsbehov». Når NATO med venner nøler med å kritisere folkerettsbrudd og angrep på sivile i Palestina/Gaza, så kan de selv få liten troverdighet.

I en tid der samarbeid burde være fokus, bidrar spillet om kontroll til å sette land opp mot hverandre. Verden har ufattelig store problemer å ta seg av, som klimaendringer, fattigdom, vannmangel og helse- og smitteproblemer (ref. COVID19). Vi kunne inngått avtaler og jobbet på tvers av landegrensener, men ender opp med å ødelegge relasjoner med endeløs militær opptrapping.

FNs program har sin styrke i at det er ikke-ekskluderende. Det betyr at det er en plattform for alle uansett verdier og kultursyn, i motsetning til NATO som har en tydelig politisk forankring. Internasjonalt samarbeid og avtaler – som er uavhengig av stormaktsinteresser – kan bidra til fred og redusere spenninger.

Frihet og demokrati

For de som mener at USA og vestens makt sammenfaller med frihet og demokrati, så kan det virke logisk at NATO er et gode. De som legger vekt på folkerett, selvstendighet, internasjonale regler og styring hevet over maktkampen, vil hevde at NATO er feil medisin.

«NATO er en allianse for 'sine' stormaktsinteresser. Det betyr at NATO både truer uavhengige stater og folks nasjonale selvstendighet og uavhengighet, og det betyr maktkamp mot andre stormakter og innflytelsessfærer.» (Fra Stopp NATOs program.)

Det kan oppfattes som et paradoks eller selvmotsigende, når NATO sier at de skal forsvare frihet og demokrati, når de samtidig selv bryter folkeretten og setter sine regler over FN og multilaterale avtaler. I Norge får vi høre at NATO og USA er garantist for vår frihet og selvstendighet. Det blir selvmotsigende når garantisten bryter folkeretten og FNs suverenitetsprinsipp. NATOs underminering av folkeretten er også en underminering av vår egen sikkerhet – som et lite land i en verden av stormakter og rivalisering.

I 1905, rett etter at Norge hadde ført en selvstendighetskamp overfor Sverige, uttalte Jørgen Løvland, Norges første utenriksminister 1905–1908, følgende:

«Oppgaven må være å holde oss utenfor deltakelse i de kombinasjoner og allianser som kan dra oss inn i krigsventyr . . .»

Spørsmål til diskusjon

- Hva tenker du om bakgrunnen for opprettelsen av NATO?
Hvem står bak NATO?
- Hva tenker du om hvordan NATO fungerer i dag?
Bidrar NATO til fred og stabilitet?
- Hva tenker du om norsk sikkerhet i dagens verden? Kan Norge klare seg alene eller trenger vi en militærallianse som NATO?
- Burde militæret få søkelyset på seg i miljøkampen?
- Kan vi gjøre NATO snille?

Engasjer deg!

Selv om du ikke har vært eller er helt overbevist NATO-motstander etter å ha lest dette heftet, så håper vi at det gir en bakgrunn for et mer kritisk syn og refleksjoner rundt ganske ensidig pro NATO-synspunkter.

Stopp NATO er av den mening at hvis vi vil forandre verden, så må vi gjøre noe! Det betyr at det er et stort antall aktivister, og dannelsen av en bred folkebevegelse som kan påvirke verden i en mer fredelig retning. Les mer om Stopp NATO og programmet her: <https://stoppnato.no/plattform/>

Meld deg inn i Stopp NATO og bli aktivt med i anti NATO- og antikrigsarbeidet: <https://stoppnato.no/tips/innmeldingsskjema/>

Les mer

Kunnskap er et viktig grunnlag for engasjement. Her er noen lesetips:

Jon Hellestnes: «NATO-komplekset»

Internasjonal kvinneliga for fred og frihet : «Militær miljø- og klimapåvirkning»

Bård Wormdahl: «Spionbasen»

Tormod Heier: «Et farligere Norge»

Aslak Storaker (red): «Sikkerhetspolitiske veivalg»

Celanders forlag, antologi: «Bevara alliansfriheten»

David Harvey: «The New Imperialism»

Ellen Meikins Wood: «Empire of Capital»

Vladimir Iljitsj Uljanov: «Imperialismen – kapitalismens høyeste stadium»

NATOs offisielle nettsider: <https://www.nato.int/>

Tidsskriftet Internasjonal Politikk, Vol 77 Nr 1 (2019): «Fokus: NATO 70»,

<https://tidsskriftet-ip.no/index.php/intpol/issue/view/>

«Security and Defence in Northern Europe», Publikasjon 2019-2021,

https://forsvaret.no/ifs/Forskning/Security-and-Defence-in-Northern-Europe/sne_publicasjoner_2019-21

Du finner flere lesetips under kildehenvisningene.

Detaljer, ordforklaringer og vedlegg

I dette heftet er det brukt en del forkortelser og referanser, som er viktige i en debatt om NATO. Det er laget en utdypende forklaring som kan lastes ned eller leses fra nettet: <https://stoppnato.no/ordforklaringer-nato-guide/>.

NATO har eksistert siden 1949. I heftet gjennomgår deler av NATOs historie. Mer omfattende lesestoff om NATOs historie kan lastes ned eller leses fra nettet:

<https://stoppnato.no/natos-historie-nato-guide/>

Referanser og kilder

Kari Enholm: «Ført bak lyset, 30 år med NATO» (1979)

Knut Einar Eriksen: «DNA og NATO» (1972)

Einar Gerhardsen: «Samarbeid og strid» (1971)

Haakon Lie: «Skjebneår 1945-1950» (1985)

Johanne Åmlid: «Ut av kurs» (1966)

Finn Gustavsen: «Rett på sak» (1968)

Erling Borgen og John E. Andersson: «Storebror ser deg - En kartlegging av overvåkingspolitiet i Norge og NATOs hemmelige kupplaner» (1973)

Jens Haugland: «Juntaen ut av NATO» (1970)

Støttekomiteen ved Universitetet i Oslo: «Soldaten som ikkje ville teie» (1974)

Svein Blindheim: «Offiser i krig og fred» (1981)

Global Research, April 15, 2018 og «2019 Defense Budget Supports 883 Overseas Bases

Defense Budget Overview, US Department of Defense, Fiscal Year 2019 Budget Request»

«National Security Archive»: <https://nsarchive.gwu.edu/about>

«The International Institute for Strategic Studies»

NATOs årsrapporter

«Stockholm International Peace Research Institute»

Langtidsplaner for forsvaret

«En god alliert – Norge i Afghanistan 2001-2014» - Norges Offentlige Utredninger (2016)

Center for Responsive Politics: «Sector profile defense»:

<https://www.opensecrets.org/federal-lobbying/sectors/summary?cycle=2019>

«Internasjonal kvinneliga for fred og frihet» - rapport: «Militær miljø- og klimapåvirkning»

Klassekampen, 11.2.20: «NATOs ukjente giftarv», intervju med geolog Fridtjov Ruden

NATOs offisielle informasjon på internett: <https://www.nato.int/>

Organisasjonen Stopp NATOs - nettsider: <https://stoppnato.no/>

Diverse artikler fra Wikileaks og via Google er også brukt for å samle data.

1. Hva er out of area-operasjoner?
2. Kan alle land bli med i NATO?
3. Hvorfor ble NATO laget?
4. Hva var hovedargumentene mot å bli med i NATO?
5. Hva er 2 %-målet?
6. Kan vi melde oss ut av NATO?
7. Hvor har USA sagt at de har atomvåpen utplassert i Europa?
8. Hva er NRF?

Du finner svarene i teksten i heftet.

stoppnato

Du blir medlem i Stopp NATO ved å:

Benytte kontaktskjemaet: <https://stoppnato.no/tips/innmeldingsskjema/>
Eller du kan å sende oss epost til kontakt@stoppnato.no og samtidig betale medlemskontingent til konto 1503.80.95991 (husk å skrive «medlemskontingent» og navn og adresse). Du kan også bruke Vipps 56115. Medlemskapet koster kr. 250,- pr. år for folk over 26 år med inntekt. Folk under 26 år, studenter og ubemidlede betaler kr. 50,- pr. år.

Hold deg oppdatert på:

<https://stoppnato.no/>

<https://www.facebook.com/stoppnato/>

<https://twitter.com/stoppnato>

Støtt økonomisk!

